

EVIDENCE SBÍRKOVÝCH PŘEDMĚTŮ (SBÍRKOVÁ EVIDENCE)

(chyby, mýty, časté dotazy, novela zákona č. 122/2000 Sb. platná od 1. ledna. 2014)

PROČ JE EVIDENCE SBÍRKOVÝCH PŘEDMĚTŮ DVOUSTUPŇOVÁ

A JAKÝ JE VLASTNĚ JEJÍ SMYSL

Chronologická evidence (zařazení předmětu do sbírky)

Muzeum nabylo do majetku vlastníka sbírky věc movitou (dále jen „předmět“), a rozhodlo se tento předmět zařadit do sbírky, tj. učinit z něj součást sbírky muzejní povahy zapsané v CES, tedy *sbírkový předmět*, s nímž bude muset být nadále nakládáno podle zákona a podle Režimu zacházení se sbírkou nebo jednotlivými sbírkovými předměty, který je muzeum povinno vydat podle ustanovení § 9 odst. 1 písm. g), a předmět bude **trvale uchováván**. Toto rozhodnutí je realizováno následujícími úkony, v pořadí, jak jsou uvedeny:

- a) o předmětu je v **přírůstkové knize** (ručně psané nebo tvořené svázanými tisky z databáze počítače a **autentizované**) vyhotoven **evidenční záznam v 1. stupni sbírkové evidence, tj. v chronologické evidenci; záznam musí obsahovat pět povinných údajů** podle ustanovení § 9 odst. 1 písm. d) zákona č. 122/2000 Sb., jedním z nich je **evidenční číslo**, v tomto případě **přírůstkové**; povinné údaje nemusí být uvedeny pod číslovanými body 1 – 5, ale musí být ze záznamu zjistitelné,
- b) předmět je evidenčním (přírůstkovým) číslem **viditelně označen** a stává se **sbírkovým předmětem de facto**,
- c) muzeum nechá evidenční číslo (přírůstkové) **zapsat do CES**, požádá o aktualizaci zápisu sbírky v CES,
- d) správce CES (Ministerstvo kultury) oznámí muzeu, že **evidenční číslo bylo do CES zapsáno**, ode dne doručení tohoto oznámení je předmět součástí sbírky a tedy **sbírkovým předmětem de facto i de iure** a na nakládání s ním se vztahuje zákon.

Evidenční záznam v chronologické evidenci je také stvrzením toho, že předmět je vlastnictvím vlastníka sbírky, je majetkoprávním dokladem. Z údaje o způsobu a okolnostech nabytí sbírkového předmětu, který je jedním z pěti povinných údajů evidenčního záznamu, je zřejmé, zda jej muzeum nabylo činností vlastních zaměstnanců (sběr, výzkum, výroba ve vlastních dílnách atp.), přijetím daru, převodem vlastnictví, převzetím pozůstalosti nebo odkazu nebo koupí, přičemž záznam obsahuje odkaz na tzv. nabývací titul (darovací smlouva, kupní smlouva, faktura, smlouva o převedení vlastnictví atp.). **Je nepřipustné v záznamu v chronologické evidenci cokoli škrtnat, mazat či jinak**

zneviditelňovat, a to ani v případě, byl-li některý údaj zapsán chybně, je možné záznam pouze doplnit. Všechny údaje záznamu – původní i opravené či doplněné – musí být čitelné.

Systematická evidence (katalogizace)

Ve většině muzeí a galerií pak následuje vyhotovení evidenčního záznamu o sbírkovém předmětu v druhém stupni sbírkové evidence – v **systematické evidenci**. K tomu může dojít **bezprostředně po zařazení předmětu do chronologické evidence nebo později**, ale nejpozději **do 3 let** ode dne zařazení předmětu do sbírky, tím dnem je **den doručení oznámení správce CES o zapsání přírůstkového čísla do CES**. Nejprve si ale připomeňme, proč vlastně je sbírková evidence dvoustupňová a jaký je rozdíl mezi evidenčním záznamem v chronologické evidenci a evidenčním záznamem v systematické evidenci. První stupeň evidence, tj. chronologická evidence, slouží pro **zařazení předmětů do sbírky** a je **souborem majetkoprávních dokladů** o nabytí předmětů do majetku vlastníka sbírky (s odkazy na účetní doklady, darovací listy, nálezové zprávy atp. jsou-li k dispozici, v rámci údaje podle ustanovení § 9 odst. 1 písm. d) bod 3). Do druhého stupně evidence, tj. systematické evidence, jsou, tentokrát už **sbírkové předměty**, zařazovány podle toho, „jak k sobě patří“, do souvislých řad podle odborných kritérií, jedná se o nejjednodušší **odborný katalog**, proto je také systematická evidence nazývána **katalogizací**. Oba stupně evidence by měly být uchovávány odděleně, aby v případě zničení jednoho stupně byl druhý zachován.

K zapsání sbírkového předmětu do systematické evidence dojde tímto způsobem, v pořadí činností jak jsou uvedeny:

- a) o předmětu je vyhotoven **evidenční záznam**, který **musí obsahovat pět povinných údajů** podle ustanovení § 9 odst. 1 písm. d) zákona č. 122/2000 Sb., **tj. včetně přírůstkového čísla**, jejichž formulace může být buď **totožná** s formulací údajů v přírůstkové knize anebo **rozšířená** o další informace získané na základě odborného zpracování sbírkového předmětu, v **autentizované inventární knize** (ručně psané nebo tvořené svázanými katalogizačními listy, buď ručně psanými nebo vytištěnými z databáze počítače) nebo na **samostatném (autentizovaném) katalogizačním listu**; údaje **musí být doplněny o šestý povinný údaj – inventární číslo**,
- b) předmět je **inventárním číslem viditelně označen** (přírůstkové číslo, pokud je jím označen samotný předmět, se neodstraňuje!),
- c) **inventární číslo se doplní do evidenčního záznamu v chronologické evidenci** (v přírůstkové knize),
- d) muzeum v rámci aktualizace zápisu sbírky v CES požádá správce CES o **vyřazení přírůstkového čísla z CES a jeho nahrazení číslem inventárním**,

- e) správce CES oznámí muzeu, že se požadovaná aktualizace zápisu v CES uskutečnila,
- f) pokud zapsání předmětu do systematické evidence následuje **bezprostředně** po zařazení předmětu do sbírky (po vyhotovení evidenčního záznamu v chronologické evidenci, v přírůstkové knize), tj. nejpozději do šesti měsíců' (do nejbližšího pořádkového termínu pro aktualizaci zápisu v CES v kalendářním roce), je možné **do CES nechat zapsat rovnou evidenční číslo inventární**. V povinné příloze k žádosti o zápis inventárního čísla do CES, již je evidenční záznam, musí být ale také **číslo přírůstkové**, čímž žadatel doloží, že předmět je zapsán také v chronologické evidenci.

Záznam v systematické evidenci, na rozdíl od záznamu v chronologické evidenci, **lze měnit i tak, že dříve zapsané údaje jsou odstraněny a nahrazeny novými**. V Režimu zacházení se sbírkou nebo jednotlivými sbírkovými předměty, vydaném podle ustanovení § 9 odst. 1 písm.g), musí být ale uvedeno, **kdo je oprávněn změny provádět**.

Častý je názor, že evidenční záznam v systematické evidenci **musí být** oproti záznamu v chronologické evidenci fundovanější, rozšířený, vyhotovený na základě odborného zpracování předmětu. Dokonce se zdůvodňuje nedodržení tříleté lhůty pro vyhotovení záznamu v systematické evidenci tím, že pro nedostatek času nemohl být předmět odborně zpracován, v případě, kdy je sbírkovým předmětem soubor věcí movitých, nebylo možné rozhodnout, zda některé věci z něj nebudou zapsány jako samostatné sbírkové předměty – a tudíž nemohl být ani zkatalogizován. **Tento názor je chybný!** Ano, tříletá lhůta pro vyhotovení záznamu v systematické evidenci má sloužit pro odborné zpracování předmětu a případné získání dalších informací o něm – a stane-li se to, jedná se o optimální stav. Nedojde-li ale k odbornému zpracování, **na povinnost do tří let zapsat předmět do systematické evidence to nemá vliv**. Záznam v tom případě obsahuje údaje totožné s těmi, které jsou uvedeny v záznamu v chronologické evidenci a doplní se pouze inventární číslo, které sbírkový předmět přiřadí do některé z řad příslušné „podsbírký“ (do katalogu). Protože záznam v systematické evidenci lze **kdykoliv změnit, případně jej celý vyměnit** a kdykoliv je také možné některé části souboru zapsat jako samostatné sbírkové předměty, **není to na úkor kvality evidence**.

Velkou chybou, s níž se ale při kontrolách dost často setkáváme, je zažitá praxe, kdy se pro sbírkové předměty, pro jejichž zapsání do systematické evidence již brzy uplyne lhůta, „zamluví“ inventární čísla, sbírkové předměty se jimi označí a nechají se zapsat do CES – **ale nejsou vyhotoveny evidenční záznamy s tím, že se tak stane později, až na to bude čas**. To je ale nepřípustné! Evidenční číslo samo o sobě nemá žádný význam, pokud není součástí evidenčního záznamu, k němuž sbírkový předmět odkazuje. Předmět označený „nějakým“ číslem, k němuž neexistuje evidenční záznam jehož je součástí, je **nevidovaný – a muzeum tak porušuje ustanovení § 2 odst. 3 vyhlášky č. 275/2000 Sb.**

Čas není nikdy, a tak nepřipustný stav „nevidence“ trvá někdy i řadu let. Není výjimkou, že se mezitím ztratí údaje o předmětu, o něž měl být evidenční záznam v systematické evidenci doplněn oproti evidenčnímu záznamu v chronologické evidenci, a tak se sníží jeho význam pro sbírku.

Takto popsána se zdá být evidence sbírkových předmětů jako věc komplikovaná a snad až příliš administrativně náročná, ale není tomu tak, pokud je správně chápán její smysl a účel a jsou pro její efektivní fungování vytvořeny jisté předpoklady.

Smysl a účel evidence sbírkových předmětů

Zákon č. 122/2000 Sb. nepřinesl do evidence sbírkových předmětů **nic nového, kromě toho, že ji výrazně zjednodušil**. Pokud se kurátorům sbírek jeví po nabytí účinnosti zákona pracnější, pak to není proto, že by se pracnost zvýšila, ale proto, že se musí evidenci více věnovat, aby se vyhnuli případným sankcím za porušení zákona, které dříve nehrozily. Ustanovení zákona týkající se evidence sbírkových předmětů vycházejí z dřívější Směrnice pro správu a evidenci sbírek muzeí a galerií, která byla vydána v roce 1960 a novelizována v roce 1984. A tato směrnice zase vycházela ze zažité praxe evidence sbírkových předmětů, kterou lze sledovat už od 19. století. Takže opravdu *nic nového pod sluncem*. Směrnice ale ukládala povinnost *dvoustupňové evidence*, jenže miliony sbírkových předmětů shromážděných v muzejních sbírkách byly evidovány pouze *jednostupňově*, zpravidla v knihách, majících charakter knih přírůstkových. Ty byly uznány jako první stupeň evidence a směrnice ukládala povinnost doplnit druhý stupeň na předepsaných „katalogizačních kartách“, což představovalo věčný boj, v němž ale muzea neustále prohrávala, byť byly mnohde stanoveny pro katalogizaci „normy na osobu a rok“. Nejenže i tak zůstávala značná část sbírkových předmětů stále evidována pouze v jednom stupni evidence, ale „normování“ katalogizace navíc vedlo k formální „výrobě“ katalogizačních karet typu „sklenička skleněná“, tj. věcná úroveň evidenčních záznamů byla mnohdy velmi nízká. Byly sice stanoveny lhůty, v nichž musí být zkatalogizováno vše, ale muzea s početnými sbírkami získala výjimky, např. v Národním muzeu byla lhůta prodloužena na padesát let. Taková lhůta ale z pochopitelných důvodů nikoho nezajímala, protože se jejího konce nikdo v aktivním věku nemohl dožít. A aby to bylo ještě složitější, směrnice umožňovala evidenci nových přírůstků pouze ve druhém stupni (katalogizaci), takže povinnost *dvoustupňové evidence* existovala jen omezeně a *prvostupňová evidence* byla vnímána jako „pomocná“. Evidence v knihách majících charakter přírůstkových knih byla chápána jako prozatímní a vše směřovalo ke zpracování jednoho katalogu, což byl ale cíl *zcela nereálný*. **Zákon č. 122/2000 Sb. tento stav změnil**. V ustanovení § 17 odst. 1 se říká, že „u organizací, které ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona spravují sbírky ve vlastnictví České republiky nebo územního samosprávného celku, **se jejich dosavadní sbírková evidence považuje za sbírkovou evidenci podle tohoto zákona**. Neobsahuje-li jejich sbírková evidence všechny údaje

stanovené v § 9 odst. 1 písm. d), jsou tyto organizace povinny chybějící údaje doplnit nejpozději do 1 roku ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.“ Tím skončilo „dohánění“ katalogizace, ale i možnost zapisovat nové přírůstky rovnou do druhého stupně evidence. Zopakujme, co to pro evidenci sbírkových předmětů znamená:

- a) sbírkové předměty ve sbírkách obsahujících maximálně 3000 věcí movitých nebo maximálně 11 věcí nemovitých **mohou** (ale nemusí) **být vedeny v evidenci jednostupňové, buď chronologické nebo systematické** (ustanovení § 2 odst. 3 vyhlášky č. 275/2000 Sb., kterou se provádí zákona č. 122/2000 Sb.),
- b) sbírkové předměty ve sbírkách čítajících 3001 a více věcí movitých nebo více než 11 věcí nemovitých, zařazené do státních, krajských a obecních sbírek muzeí a galerií před datem vydání osvědčení o zápisu sbírky do CES **mohou být vedeny v evidenci jednostupňové, buď chronologické nebo systematické, tj. není nutné chybějící stupeň evidence doplňovat** (v případě, že chybí systematická evidence, se její **doplnění doporučuje**); pokud existuje pouze druhý stupeň evidence (evidence systematická), plní tato evidence i funkci prvního stupně evidence, tj. údaje v evidenčním záznamu nelze škrtnat, mazat či jinak činit nečitelnými, evidenční záznam má charakter majetkoprávního dokladu,
- c) má-li být evidence prováděná do 12. května 2000 uznána za evidenci podle zákona č. 122/2000 Sb., **musí ale evidenční záznamy obsahovat údaje podle ustanovení § 9 odst. 1 písm. d) zákona č. 122/2000 Sb.**, pokud některé k datu vydání osvědčení o zápisu sbírky do CES v těchto záznamech chyběly, **byly muzea a galerie povinny je doplnit nejpozději do jednoho roku,**
- d) sbírkové předměty zařazené do sbírek čítajících 3001 a více věcí movitých nebo více než 11 věcí nemovitých po datu vydání osvědčení o zápisu sbírky do CES **musí být evidovány v obou stupních evidence, tj. v evidenci chronologické a v evidenci systematické, záznam v evidenci systematické je nutné vyhotovit nejpozději do 3 let od provedení záznamu do evidence chronologické.**

Smyslem evidence sbírkových předmětů není vyhovět zákonu a nenechat se tudíž nachytat případnou kontrolou, byť i to je důležité. Smyslem evidence je:

- a) naplnit jednu z povinností každého správce svěřeného majetku, jimiž jsou povinnost **majetek zjistit** (ověřit, zda se skutečně jedná o majetek vlastníka sbírky), **majetek evidovat a o majetek se řádně starat**. Evidenční záznamy v chronologické evidenci a v případě, kdy chronologická evidence není vedena, tak záznamy v systematické evidenci, **jsou výsledkem zjištění svěřeného majetku, mají charakter majetkoprávního dokladu,**

- b) vyhotovením evidenčního záznamu **vyjádřit rozhodnutí správce sbírky o zařazení předmětu do sbírky**, z něž – po zapsání evidenčního čísla do CES – vyplývají povinnosti nakládat s ním podle zákona č. 122/2000 Sb. a trvale jej uchovávat, chránit jej před krádežemi a vloupáním a před nepříznivými vlivy prostředí a využívat jej pro účely, pro něž je tvořena sbírka,
- c) trvale uchovávat spolu se sbírkovým předmětem **údaje o sbírkovém předmětu, které umožní sbírkový předmět kdykoliv identifikovat a přispívají k plnění jeho funkce jako nedílné součásti sbírky – zdroje poznatků o přírodě a společnosti**; byť jsou údaje o sbírkovém předmětu uloženy i jinde, např. je předmět publikován, existuje nálezová zpráva, darovací nebo kupní smlouva atp., kde všude mohou být sbírkové předměty perfektně popsány, **je jedinou zárukou uchování údajů o předmětu evidenční záznam**, a to proto, že evidenční záznam **musí** ke každému sbírkovému předmětu existovat, tudíž je muzeum povinno jej **trvale uchovávat spolu se sbírkovým předmětem** a riziko jeho ztráty je tak v průběhu desítek, ba stovek let mnohem menší než riziko ztráty jakýchkoliv jiných pramenů,
- d) jednoznačně **kdykoliv prokázat, že předmět je součástí sbírky muzejní povahy chráněné jako část národního kulturního pokladu**, což je důležité např. pro zmírňování následků krádeží a vloupání a pro navrácení předmětů nelegálně vyvezených do zahraničí podle zákona č. 101/2001 Sb.,
- e) **umožnit provádění pravidelných inventarizací sbírkových předmětů**, tj. ověřování, zda je sbírka uchovávána ve své celistvosti podle ustanovení § 9 odst. 1 písm. e) zákona č. 122/2000 Sb.,
- f) **vytvořit základní podmínku pro využívání sbírky.**

Předpoklady pro řádné provádění evidence sbírkových předmětů

Pro většinu sbírek muzejní povahy je charakteristické, že **jsou tvořeny dlouhou řadu let, mnohdy déle než 100 let**. Evidence sbírkových předmětů byla tudíž prováděna v různých podmínkách, na základě různých znalostí o tvorbě, ochraně a správě sbírek i o sbírkových předmětech, v různých podmínkách prostorových, technických a s různým personálním vybavením. V muzeích a galeriích existuje celá řada více či méně kvalitních evidenčních záznamů, vedených v řadě knih, sešitů i na volných listech, záznamy byly i několikrát přepisovány, ne vždy se dochovaly záznamy původní a nově pořizované bývají torzovité atp. Prvním předpokladem pro řádné provádění evidence tudíž je **dát evidenci do pořádku**. Ačkoliv většina sbírek již v současné době v pořádku – více či méně – je, připomeňme si, jak postupovat, když tomu tak není:

- a) **dohledat původní záznamy**; pokud původní záznamy (nejstarší) existují, platí zásada, že mají pro využití pro evidenci vždy přednost před záznamy pozdějšími,
- b) **zhodnotit kvalitu pozdějších evidenčních záznamů** (přepisovaných z původních nebo znovu pořizovaných při ztrátě původních) z hlediska jejich dalšího využití,
- c) **zrekonstruovat dohledané evidenční záznamy** podle dostupných dokumentů nebo podle předmětů samotných, doplnit ty, které neodpovídají požadavkům ustanovení § 9 odst. 1 písm. d),
- d) **pořídít soupis všech dohledaných forem použitelných evidenčních záznamů** (inventárních a přírůstkových knih, sešitů, lístkových katalogů atp.),
- e) **rozhodnout, které formy budou nadále sloužit jako oficiální pro evidenci sbírkových předmětů** (ostatní nevyhazovat, ale uložit je jako součást doprovodné dokumentace ke sbírce),
- f) použitelné evidenční záznamy vedené v knihách nebo na volných listech, jejichž fyzický stav neumožňuje další užívání, **pečlivě přepsat do jiných knih nebo na volné listy**,
- g) posoudit, zda sbírkové předměty, k nimž nebyly dohledány evidenční záznamy, budou zařazeny do sbírky, pokud ano, **vyhotovit k nim evidenční záznamy v chronologické evidenci** (v přírůstkové knize) podle dohledaných dokumentů, publikací atp. nebo pouze podle samotných předmětů a **zařadit je do sbírky jako nové přírůstky** (jako způsob nabytí se uvede „starý sběr“), zvážit, zda ty předměty, které neodpovídají požadavkům na zařazení do sbírky zařadit do doprovodné dokumentace anebo se jich zbavit,
- h) jednoznačně označit ty evidenční knihy a volné katalogizační listy, že **obsahují oficiální evidenční záznamy, autentizovat je** (o autentizaci níže) **tj. listy nebo stránky v knihách průběžně očíslovat a knihy označit buď úředním razítkem organizace a podpisem odpovědné osoby** (kdo je odpovědnou osobou by mělo být uvedeno v Režimu zacházení se sbírkou nebo jednotlivými sbírkovými předměty, který je správce sbírky povinen vydat podle ustanovení § 9 odst. 1 písm. g) zákona č. 122/2000 Sb.) **nebo evidenčním číslem sbírky** (evidenční číslo sbírky je uvedeno v osvědčení o zápisu sbírky do CES, vydaném Ministerstvem kultury),
- i) v Režimu zacházení se sbírkou nebo jednotlivými sbírkovými předměty vydaným podle ustanovení § 9 odst. 1 písm. g) zákona č. 122/2000 Sb. **upravit postup při vyhotovování evidenčních záznamů a provádění změn v evidenčních záznamech**,
- j) **pravidelně aktualizovat výčet evidenčních čísel sbírkových předmětů v CES** tak, aby sestava v CESíku vždy odpovídala aktuálnímu stavu sbírky,
- k) **pravidelně kontrolovat provádění evidence sbírkových předmětů v rámci vnitřního kontrolního systému organizace.**

Je-li evidence sbírkových předmětů v pořádku a jsou-li optimálně nastaveny a dodržovány postupy při provádění evidence, **není evidence sbírkových předmětů komplikovaná a sníží se také její pracnost a sbírková evidence efektivně funguje jako nástroj ochrany, správy i využívání sbírky a jednotlivých sbírkových předmětů.** A naopak – není-li evidence v pořádku, jsou ochrana a využívání sbírky i jednotlivých sbírkových předmětů omezeny.

Prameny:

- Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní hodnoty a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška Ministerstva kultury č. 275/2000 Sb., kterou se provádí zákon č. 122/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Metodický pokyn Ministerstva kultury, čj. 53/2001
- Žalman, J. a kolektiv: Příručka muzejníková I, AMG, druhé upravené vydání, Praha 2010
- Úvod do muzejní praxe. Učební texty základního kurzu Školy muzejní propedeutiky AMG, Praha 2010
- Poznatky z kontrol dodržování zákona č. 122/2000 Sb., prováděných MK

Zpracoval: RNDr. Jiří Žalman